

Loviisa
Harmaakallion asemakaava-alue
Arkeologinen inventointi 26.10.2007

Tapani Rostedt

MUSEOVIRASTO
ARKEOLOGIAN OSASTO

Tiivistelmä

Museoviraston arkeologian osasto toteutti 26.10.2007 kiinteiden muinaisjäännösten arkeologisen inventoinnin Loviisan kaupungin tilauksesta Harmaakallion alueella Loviisan länsiosassa. Työ suoritettiin kolmen muun inventoinnin yhteydessä, jotka kaikki liittyvät lähialueiden kaavoitukseen; Loviisan pohjoisosien ja Ruotsinpyhtään Tesjoen alueen osayleiskaavaan, Loviisan rantaosayleiskaavaan sekä Köpbackan alueen osayleiskaavaan. Inventointien tutkimuskustannukset kaikkien em. alueiden osalta olivat 4760 euroa ja niistä vastasivat hankkeiden toteuttajina Loviisan kaupunki ja Ruotsinpyhtään kunta. Kenttätutkimuksista vastasi Museoviraston tutkija FM Tapani Rostedt.

Inventoinnin tarkoituksena oli etsiä ja paikantaa Harmaakallion asemakaavan alueella tai sen välittömässä läheisyydessä olevat kiinteät muinaisjäännökset. Kohteiden paikantaminen perustui kartta-aineiston analyysiin sekä maastohavaintoihin.

Kenttätutkimuksissa Harmaakallion asemakaavan alueelta ei löydetty yhtään esihistorialliseen tai historialliseen aikaan sijoittuvaa muinaisjäännöstä. Tutkitun alueen länsirajalla tarkastettiin mm. vanha kivinen Pernajan ja Loviisan välinen rajamerkki, joka yhä käytössä olevana ei kuitenkaan täytä kiinteän muinaisjäännöksen tunnusmerkkejä.

Arkisto- ja rekisteritiedot

Kunta: Loviisa

Kohde: Harmaakallion alue

Tutkimuksen laatu: Esihistoriallisen ja historiallisen ajan inventointi

Peruskartta: 3021 12 Loviisa

Projekti: Harmaakallion asemakaava-alueen arkeologinen selvitys

Tutkimuslaitos: Museovirasto, arkeologian osasto (MV/AO)

Tutkija: FM Tapani Rostedt

Kenttätyöaika: 26.10.2007

Tutkimuskustannukset: 4760 € (neljän lähialueen inventoinnin kustannukset yhteensä)

Tutkimusten kustantaja: Loviisan kaupunki ja Ruotsinpyhtään kunta

Löydöt: -

Mustavalkonegatiivit: 145 196:1

Diakuvat: -

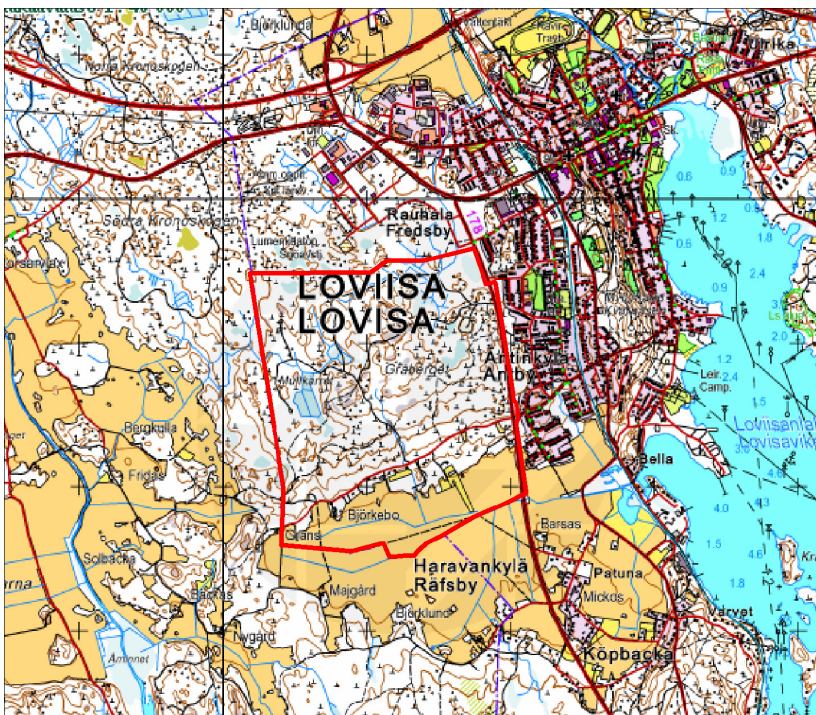
Inventointiraportin sivumäärä: 9 s

Alkuperäisen kaivauskertomuksen säilytyspaikka: Museovirasto, arkeologian osaston arkisto, Helsinki

Kannen kuva (mv-kuva 145 196:1); Pernajan ja Loviisan välinen rajamerkki kaava-alueen lounaisosassa. Kuva kaakosta.

Johdanto

Museoviraston arkeologian osasto toteutti 26.10.2007 kiinteiden muinaisjäännösten arkeologisen inventoinnin Loviisan kaupungin tilauksesta Harmaakallion alueella Loviisan länsiosassa. Työ suoritettiin kolmen muun inventoinnin yhteydessä, jotka kaikki liittyvät lähialueiden kaavoitukseen; Loviisan ja Tesjoen osayleiskaavaan, Loviisan rantaosayleiskaavaan sekä Köpbackan alueen osayleiskaavaan. Suunnittelukohteena oleva alue sijaitsee Harmaakallion metsäalueella, n. 2 km kaupungin keskustasta lounaaseen. Alue rajautuu pohjoisessa uuteen teollisuusalueeseen, idässä Valkontiehen, etelässä Marbäckenin uomaan sekä lounaassa Pernajan kuntarajaan (kuva 1).

Kuva 1. Suunniteltu kaava-alue rajattu punaisella.

Loviisan kaupunginhallitus päätti kokouksessaan 16.10.2006 käynnistää kaavarungon laatimisen Harmaakallion alueella, minkä jälkeen alueelle laaditaan vaiheittain ensimmäiset asemakaavat. Alueella ovat voimassa 14.11.2000 vahvistettu seutukaava ja 5.4.2002 vahvistettu vaihemaakuntakaava. Itä-Uudenmaan seutukaavassa alue on taajamatoimintojen aluetta ja metsäalueet maa- ja metsätalousaluetta, jolla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta tai ympäristöarvoja.

Osayleiskaavan laadinnan yhteydessä on selvitettävä kaavan toteutuksen ympäristövaikutukset maankäyttö- ja rakennuslain ja –asetuksen edellyttämällä tavalla. MRL 9§ mukaan ”kaavan tulee perustua riittäviin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitettävä suunnitelman toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset. Selvitykset on tehtävä koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan olennaisia vaikutuksia”.

MRL 1 § perusteella selvitysten on annettava riittävät tiedot, jotta voidaan arvioida suunnitelman toteuttamisen merkittävät välittömät ja välilliset vaikutukset kaupunkikuvaan, maisemaan, kulttuuriperintöön ja rakennettuun ympäristöön.

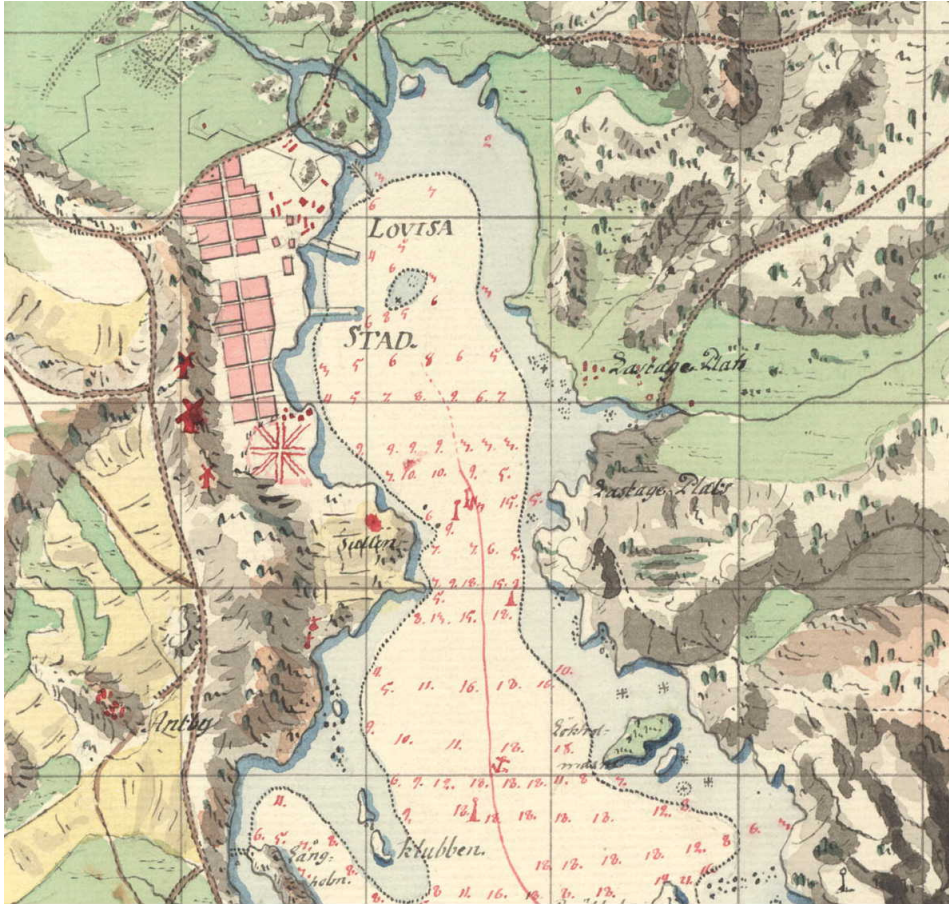
Suunnittelualue on pääosin kaavoittamatonta metsäaluetta ja on kooltaan noin 321 ha. Sillä ei ole aikaisemmin tehty arkeologista selvitystä. Inventoinnin toteutti arkeologi Tapani Rostedt 26.10.2007. Työ suoritettiin kolmen muun inventoinnin yhteydessä, jotka kaikki liittyvät lähialueiden kaavoitukseen; Loviisan pohjoisosien ja Ruotsinpyhtään Tesjoen alueen osayleiskaavaan, Loviisan rantaosayleiskaavaan sekä Köpbackan alueen osayleiskaavaan. Inventointien tutkimuskustannukset kaikkien em. alueiden osalta olivat 4760 euroa ja niistä vastasivat hankkeiden toteuttajina Loviisan kaupunki ja Ruotsinpyhtään kunta. Kenttätutkimuksista vastasi Museoviraston tutkija FM Tapani Rostedt.

Menetelmät

Ennen varsinaista kenttätyöosuutta käytettiin osayleiskaava-alueella ja sen välittömässä läheisyydessä olevien historiallisen ajan muinaisjäännösten etsimisessä tutkimusmetodin kartta-analyysia. Tämä tarkoittaa sitä, että suunnittelualueelta pyrittiin etsimään kaikki historiallinen karttamateriaali ja verrattiin sitä nykyiseen materiaaliin. Nykyisen ja historiallisen karttamateriaalin vertailulla voidaan havainnoida asutuksen kehitystä ja liikkeitä tutkittavalla alueella. Kartta-analyysin alkuvaiheessa primäärilähteenä käytettiin Kuninkaan kartastoa, jonka Ruotsin armeija laati vuosina 1776 – 1805 sotilaallisiin tarkoituksiin. Vuonna 1989 Timo Alanen ja Saulo Kepsu toimittivat kartat kirjana, jonka Suomalaisen Kirjallisuuden Seura julkaisi. Karttamateriaalissa on esitetty sen aikaiset kylät ja niiden nimistö, talot, tiet, polut sekä pellot, niityt, metsät ja muut erilaiset ympäristöt. Kartta-analyysin alkuvaiheessa pyrittiin hahmottamaan kaava-alue Kuninkaan kartastoon ja tämän avulla kohdentaa sitä lähellä olevat kyläpaikat ja muut mahdolliset inventoinnin kannalta tärkeät kohteet. Muuta historiallista karttamateriaalia lähdettiin etsimään Kuninkaan kartastosta kohdennettujen kylien nimistön ja pitäjänhistorian pohjalta mm. Kansallisarkistosta.

Tämä lähestymistapa perustuu käsitykseen siitä, että Kuninkaan kartastossa kuvatun kyläasutuksen voidaan tulkita osin vastaavan 1500-luvun tai jopa sitä vanhempaa asutusta. Muulla historiallisella karttamateriaalilla viitataan lähinnä suurimittakaavaisiin (< 1:20 000) maakirjakarttoihin ja isojakokarttoihin 1600–1800 luvuilta. Inventointialueelle sijoittuvia historiallisia kartoja etsittiin tekemällä tietokantahakuja pitäjien ja kylien nimillä. Tietokantahaut suoritettiin internetissä osoitteessa <http://www.virtuaaliyliopisto.fi/maakirjakartat/> joka sisältää tiedot 1600-luvun maakirjakartoista sekä kansallisarkiston sivuilta <http://www.narc.fi/> joka sisältää muun historiallisen karttamateriaalin. Tämän jälkeen inventointialueelle sijoittuvaan karttamateriaaliin tutustuttiin Kansallisarkistossa ja maanmittauslaitoksen arkistossa. Historiallisen karttamateriaalin kokoamisen jälkeen verrattiin hankittua materiaalia 1900-luvun maastokarttoihin. Karttoja vertailemalla pyrittiin etsimään vanhoissa kartoissa näkyviä talonpaikkoja, valmistuspaikkoja, myllynpaikkoja ja muita mahdollisia historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiksi laskettavia kohteita joita ei ollut enää merkittyinä nykyisiin karttoihin mutta jotka kuitenkin edustavat historiallisella ajalla tapahtunutta ihmistoimintaa. Jos edellä mainittuja toimintapaikkoja saatiin kartoja

vertailemalla kohtuullisesti paikallistettua, merkittiin tarkistettavat alueet peruskartaotteisiin kenttätyövaihetta varten.

Kuva 2. Suunnittelualue hydrologisessa kuninkaankartastossa 1776 – 1805.

Asemakaavan lähialueella sijaitseva Antinkylä (Antby) on historiallisen/keskiaikaisen kylätontin paikka joka näkyy useimmissa alueen vanhoissa kartoissa. 1500-luvun alussa Antinkylässä sanotaan asuneen jopa 12 talonpoikaa (Antell 1956, 82). Koska se karttojen perusteella sijaitsee selvästi nyt tutkittavan kaava-alueen ulkopuolella, ei kylätonttia tarkastettu. Karttojen perusteella vaikuttaisi vahvasti siltä, että Antinkylän vanha kylätontti olisi jäänyt nykyisen asutuksen jalkoihin ja tuhoutunut, mutta asia olisi syytä tarkistaa ko. alueen kaavaa seuraavan kerran käsiteltäessä.

Kuva 3. Yksityiskohta Samuel Brotheruksen Pernajan kartasta vuodelta 1690. Antbysssä on sen mukaan tuolloin sijainnut ainakin 7 taloa.

Esihistoriallisia muinaisjäännöksiä etsittiin lähinnä nykyisiä peruskarttoja tarkastelemalla ja merkitsemällä niihin asumiseen tai muuhun ihmistoimintaan soveliaita maastokohtia eri korkeustasoilla. Kaikki korkeammat kalliofasanit suunnittelualueella tarkastettiin hautausiin liittyvien kiviröykkiöiden ja vanhojen linnoitusvarustusten varalta. Asumiseen ja muuhun esihistorialliseen toimintaan soveliaita tasaisia rantaterasseja tarkastettiin silmämääräisesti ja tarvittaessa lapionpistoin.

Tulokset

Yleisesti ottaen Harmaakallion alue vaikuttaisi maastollisesti huonolta esihistorialliseen asumiseen. Topografisesti parhaat paikat ovat pääasiassa joko vetistä savensekaista hiekkaa tai kivikkoa, joten pitempiaikainen oleskelu alueella tuskin on ollut todennäköistä.

Harmaakallion alueen asemakaavaan liittyvässä arkeologisessa inventoinnissa ei havaittu yhtään esihistorialliseen tai historialliseen aikaan sijoittuvaa muinaisjäännettä. Tutkitun alueen länsirajalla tarkastettiin mm. vanha kivinen Pernajan ja Loviisan välinen rajamerkki, joka yhä käytössä olevana ei kuitenkaan täytä kiinteän muinaisjäänneksen tunnusmerkkejä (koordinaatit: ipee = 6702900, kpee = 3455438). Asemakaavan lähialueella sijaitseva Antinkylän (Antby) vanha historiallisen/keskiaikaisen kylätontin paikka näkyy useimmissa alueen vanhoissa kartoissa ja olisi tulevaisuudessa lähialueiden kaavojen suunnittelussa syytä ottaa huomioon.

34 554 386 702 900

Kirjallisuusluettelo

- Alanen, Timo & Kepsu, Saulo 1989:** *Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505. Tampere.
- Antell, Kurt 1956:** *Pernå under historisk tid. Pernå Sockens historia I, 23-543.* Helsingfors.

Helsingissä 5.2.2008

Tapani Rostedt